TENDENCE K VOLBĚ EXTRÉMNÍCH ŠKÁLOVÝCH KATEGORIÍ ČESKÝMI ŽÁKY: VYBRANÉ VÝSLEDKY Z PISA 2012

EXTREME RESPONSE STYLE OF CZECH STUDENTS: SELECTED FINDINGS FROM PISA 2012

Hana Voňková[1], **Martin Boško**[1]

[1] The Anchoring Center for Educational Research, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Abstrakt

V článku analyzujeme tendenci k volbě extrémních škálových kategorií při odpovídání na dotazníkové otázky u českých žáků v rámci mezinárodního výzkumu PISA 2012 a zaměřujeme se také na jejich pečlivost při odpovídání. Český žák se vyhýbá extrémům, což ho řadí mezi nejumírněnější respondenty světa. Nízké procento chybějících a neplatně zodpovězených otázek pak poukazuje na jeho relativní pečlivost. Styly odpovídání je nutno zkoumat, aby nedošlo k nesprávným závěrům na základě zkreslených dat.

Klíčová slova: *PISA 2012, žákovský dotazník, český žák, tendence k volbě extrémních škálových kategorií, chybějící odpovědi*

Abstract

In this paper, we analyze the extreme response style of Czech students in the PISA 2012 Questionnaire, together with their diligence in answering. Czech students avoid extreme answers, which places them among the most moderate respondents in the world, while the low percentage of missing and invalid answers points to their relative thoroughness. The examination of response styles is crucial to avoid drawing incorrect conclusions based on misleading data.

Keywords: *PISA 2012, student questionnaire, Czech student, extreme response style, item non-response*

1 ÚVOD

V článku analyzujeme tendenci k volbě extrémních škálových kategorií při odpovídání na dotazníkové otázky u českých žáků v rámci mezinárodního výzkumu PISA 2012. Zaměřujeme se i na pečlivost žáků při odpovídání. Diskutujeme implikace rozdílných stylů odpovídání při porovnávání žáků z různých zemí.

2 TEORIE

Analýza tendencí k volbě určitých škálových kategorií slouží k určení toho, zda repondent při odpovídání na dotazníkové otázky volí systematicky určité škálové kategorie a to bez ohledu na obsah samotných otázek. Jedná se o tendence volit souhlasné / nesouhlasné / extrémní kategorie (*acquiescence / disacquiescence / extreme response style*; ARS / DARS / ERS) (Baumgartner & Steenkamp, 2001).

Zásadní je i pečlivost respondentů při odpovídání (Zamarro et al., 2019). Přehlížení rozdílného stylu odpovídání respondentů a nízké kvality dat může vést k zavádějícím závěrům.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Analýza je provedena na datech z žákovského dotazníkového šetření PISA 2012. V dotazníku je celkem 75 otázek s Likertovou škálou *rozhodně souhlasím, souhlasím, nesouhlasím, rozhodně nesouhlasím* zaměřujících se na rozdílné koncepty jako postoje ke škole a zájem o matematiku. *ARS* je počítána jako procento těchto otázek s odpovědí *rozhodně souhlasím*, analogicky *DARS* jako procento odpovědí *rozhodně nesouhlasím*. *ERS* odpovídá součtu *ARS* a *DARS*. Pečlivost žáků při odpovídání je vyjádřeno procentem chybějících a neplatně zodpovězených otázek ze všech otázek v žákovském dotazníku.

4 VÝSLEDKY

Dle získaných dat se český žák obecně vyhýbá extrémním odpovědím a raději volí mírnější varianty *souhlasím* nebo *nesouhlasím*. V případě *tendence volit souhlasné kategorie* se pak čeští žáci umístili jako jedni z posledních, což značí, že se velmi vyhýbají extrémní souhlasné odpovědi, což ovlivnilo i celkové

umístění ve volbě extrémních kategorií. Oproti tomu extrémní nesouhlasné odpovědi volili v porovnání s ostatními zeměmi průměrně často. Procento chybějících a neplatně zodpovězených otázek je u českých žáků ve srovnání s ostatními zeměmi nízké, což poukazuje na relativní pečlivost našich žáků při odpovídání na dotazník jako celek.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Čeští žáci se v rámci dotazníkového šetření PISA 2012 ukazují jako relativně specifičtí, zejména svou umírněností při volbě extrémních souhlasných odpovědí. Tou předčili i některé země východní Asie považované za jedny z nejumírněnějších (Chen et al., 1995). Další analýza dat může směřovat na porovnání rozdílného užívání škály žáků identifikované pomocí různých metod s cílem získat podrobný přehled odpovědních vzorců našich žáků. Přehlížení heterogenity ve stylu odpovídání při srovnávání různých skupin žáků může vést k chybnému rozhodování ve školství.

6 LITERATURA

Baumgartner, H., & Steenkamp, J.-B. E. M. (2001). Response Styles in Marketing Research: A Cross-National Investigation. *Journal of Marketing Research, 38*(2), 143–156. https://doi.org/10.1509/jmkr.38.2.143.18840

Chen, C., Lee, S.-y., & Stevenson, H. W. (1995). Response style and cross-cultural comparisons of rating scales among East Asian and North American students. *Psychological Science, 6*, 170–175. https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1995.tb00327.x

Zamarro, G., Hitt, C., & Mendez, I. (2019). When students don't care: Reexamining international differences in achievement and student effort. *Journal of Human Capital, 13*(4), 519–552. https://doi.org/10.1086/705799

PODĚKOVÁNÍ

Studie vznikla v rámci řešení projektu GAČR *Heterogenita ve způsobu odpovídání v dotazníkových šetřeních napříč různými zeměmi, školami a skupinami respondentů* (21-09064S). Autoři děkují za podporu.